

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

Paddenstoelentoonstelling te Amsterdam. De Nederlandse Mycologische Vereniging herdenkt haar 40-jarig jubileum door het houden van een grote paddenstoelentoonstelling op 16, 17 en 18 October a.s. in één van de zalen van „Artis” te Amsterdam. Behalve vers materiaal uit alle delen van het land voor dit doel verzameld, zullen er inzendingen zijn van verschillende instellingen, alsmede aquarellen, foto's en tekeningen. Ook zal er gelegenheid bestaan om paddenstoelengerechten te proeven.

Vlaamse gaai als verdelger van slakken en als stadsvogel. Gaaien schijnen het voorbeeld van merels, hout- en holenduiven te volgen om ook stadsvogels te worden. In 1940 broedde er een paar in de „Plantage”, een klein park op het oude bolwerk van Harderwijk; in 1942 was er een nest in een knot, naast een huis in de Stationslaan en sinds dat jaar hebben ze zich blijvend in die laan gevestigd.

Aanvankelijk nestelden ze in de stille tuinen achter de huizen, maar in 1946 werd het nest in een laanboom gebouwd. Het lag tegen de stam van een linde op ongeveer 7 m hoogte. Uit mijn huis kon ik het bouwen volgen. De vogels trokken zich van het drukke verkeer in de laan niets aan, vlogen zelfs niet van het in aanbouw zijnde nest, wanneer er een kolonne lawaaierende pantserwagens of knallende motorfietsen onderdoor daverde. Toen de linde in het blad kwam, werd het nest aan mijn oog onttrokken, juist toen het broeden een aanvang nam. Het scheen mij toe, dat de gaaien elkaar bij deze bezigheid aflosten. Vooral in de vroege morgen en tegen de avond gebeurde het, dat een gaai naar het, nu door gebladerte gecamoufleerde, nest vloog; even later kwam er dan weer een te voorschijn, die zich op een tak van een naburige boom ging zitten pluizen en zijn vleugels strekken, handelingen identiek met die van een waarnemer, die lange tijd in een ongemakkelijke houding in een schuilhut heeft doorgebracht.

Dit jaar nestelden de gaaien weer in de drukke laan, nu in een linde voor mijn huis, waardoor ik ze uit mijn kamer niet meer kon zien. Doch nu ontmoette ik ze in een tuin achter mijn huis, waarin ik wegens het volgen van een rustkuur een belangrijk deel van de dag moest doorbrengen. Door het ompspitten van de tuin, waarin veel vruchtbomen en bessenstruiken staan, waren veel dunne boom- en struikwortels afgestoken en zichtbaar geworden. Hier vonden mijn gaaien voortreffelijk nestmateriaal.

In de eerste Meidagen waren ze geregeld in de tuin aanwezig. Meestal vlogen ze eerst in de vruchtbomen, uitten enkele zonderlinge baltsgeluiden, door geen woorden te vertolken en streken daarna gezamenlijk op de grond, waar ze, somtijds op enkele dm van elkaar staande, de losse wortels met krachtige rukken uit de aarde trokken, tot ze een bosje ervan in de snavel hadden, waarmee dan linea recta naar het nest gevlogen werd. Zou de strenge winter de oorzaak zijn, dat ze dit jaar ongeveer 3 weken later waren dan verleden jaar? Waren ze een poosje met de nestbouw bezig geweest, dan gingen ze de heg, waardoor mijn tuin geheel omringd is, afzoeken. Vele Harderwijkse tuinen hebben gelukkig nog deze beschuttende, manshoge heggen, die hoofdzakelijk uit iepen bestaan, maar waarin ook meidoorn, liguster, vlier, kardinaalsmuts, sleedoorn en hondсроos verwerkt zijn. Vooral merels, winterkoningen, braamsluipers en grasmussen bouwen er hun nest, maar ook zijn deze heggen de woonplaats van ontelbare tuinslakken. (*Helix nemoralis*). Toevallig bevatte mijn heg dit jaar geen vogelnesten, en toch vonden de gaaien er een rijke buit. Telkens kwamen ze er uit met een tuinslak in de snavel, zetten zich op een bijna horizontale tak van een appelboom in het midden van de tuin, sloegen er het huisje van de slak op stuk en aten vervolgens de inhoud ter plaatse op. Talrijke gebroken slakkenhuisjes onder de boom getuigden van het gaaienwerk, zodat we hem wel een gaaiensmidse kunnen noemen, zoals er ook spechten- en zanglijstersmidse bestaan. Die smidse diende tevens als baltsplaats; niet alleen werden daar meestal die zonderlinge geluiden voortgebracht, maar herhaaldelijk zag ik daar de ene gai de andere met slakken voeren. Alleen op grond van deze handeling heb ik de eerste voor het ♂, de tweede voor het ♀ gehouden, daar ik geen verschil in verenkleed kon ontdekken. In mijn tuin liggende kon ik ook enkele malen het voeren in de nestboom zien gebeuren; de afstand was te groot om te zien welk voedsel daar gegeven werd. Toen de gaaien later jongen hadden werden de heggen nog drukker door hen bezocht en vaak kon ik constateren, dat ze er ook nu slakken uithaalden, waarmee ze rechtstreeks naar de nestboom vlogen. Waarschijnlijk werden de huisjes daar stuk geslagen; de smidse was nu verlaten. In vorige jaren hadden we wel gemerkt, dat de gaaien een bijzondere aandacht aan de heggen wijdden, doch gezien hun „zondenregister” dachten we dat hun belangstelling alleen de eieren en jongen der kleine zangers gold. Natuurlijk

zullen deze ook wel eens aan hun „roofzucht” ten offer vallen. Een mijner burens vertelde mij, hoe hij in zijn tuin een gaai een merelnest had zien leeghalen. De man was vol verontwaardiging over die euveldaad, maar fulmineerde de volgende dag even heftig tegen de merels, die hem geen aardbei lieten. In weerwil van de aanwezigheid der gaaien, waarbij dan nog een eksterpaar komt, dat in de buurt huist, is hier nog altijd een rijke vogelstand. Binnen een cirkel met een straal van 100 m broeden hier de 3 soorten lijsters, tjiftjaf, fitis, heggemus, winterkoning, tuinfluiter, spotvogel, braamsluiper, grasmus, vink, kneu, groenvink, houtduif en tortel; allen als niet-holbroeders een makkelijke prooi voor de gaaien, die ik ook wel in staat acht om de onervaren pas uitgevlogen jongen van kool-, pimpel- en glanskopmees en van het gekraagde roodstaartje, welke vogels hier ook broeden, te bemachtigen. Al deze vogels ken ik hier al 12 jaren en ook dit voorjaar ontbrak er niet één op het appel en werden er in de zomer van bijna alle soorten uitgevlogen jongen gezien. De houtduif nestelde met succes in de linde naast die met het gaaiennest. Indien er al nesten door de gaaien verstoord zijn, het evenwicht in de vogelwereld hebben ze in elk geval hier nog niet verbroken. Wellicht eten mijn gaaien minder eieren en jonge vogels, omdat ze zich rijkelijk met slakken kunnen voeden, zodat ten slotte de slakken dan het leven van iedere soort hier mogelijk zouden maken.

Harderwijk.

A. A. TJITTES.

Ijsvogels. In de vorige jaargang van dit tijdschrift vermeldt Prof. Baerends („Ijsvogelwaarnemingen”, Jrg. 50, p. 126) het „wippen” van de Ijsvogel (*Alcedo atthis ispida*): „Vaak maakte hij, terwijl hij daar zat, wippende bewegingen met de staart of met de kop . . .”

Deze zelfde eigenaardige wipbeweging constateerde ik ook bij de mij bekende kleine Javaanse ijsvogels, t.w.: *Alcedo m. meninting*, *A. caerulea* en *Ceyx rufidorsus*.

Van *Alcedo meninting*, een soort die zeer veel gelijkt op *A. atthis*, maar kleiner is en feller gekleurd, noteerde ik b.v. de 5-5-1947 het volgende: „Eigenaardig was het wippen als hij daar zat; door het op en neer wippen van de staart en soms ook in de schouders bleef hij telkens in die beweging. Mogelijk heeft het iets met drogen te maken”.

Bij de grote soorten, waarvan ik de hier zo talrijke *Halcyon chloris cyanescens* natuurlijk het meest heb waargenomen, is dit wippen niet duidelijk, maar bij agitatie, en de vogel is bijna steeds opgewonden, zal *Halcyon chloris* met vleugels en staart heftige bewegingen maken, terwijl bij het roepen, beter gezegd kwaken, van deze soort te staart gewoonlijk in de maat mee op en neer schokt. Met het rustige, maar voortdurende wippen van de kleine soorten hebben zulke bewegingen echter niet veel meer te maken.

Wat de betekenis is van de wipbeweging zou ik niet durven zeggen; met voedsel omhoog brengen heeft hij zeker niets te maken, daarvoor is hij veel te algemeen.

Bij het doorslikken van voedsel worden inderdaad wel enige „kokhalzende” bewegingen gemaakt die er iets op lijken, maar dit is zeker geen verklaring voor het wippen.

Mogelijk echter drukt het een geringe agitatie uit, ofschoon men het zelfs daarvoor te veel ziet.

Gobang bij Buitenzorg, Java.

G. F. MEES.

Pauwoogpijlstaart. Pijlstaartrupsen vindt men niet in groepjes bijeen zoals bijv. *Vanessa*-of *wapendrager*trupsen. Daarvoor zorgen de pijlstaartwifjes. In de avondschemering vliegen ze geruisloos van boom tot boom. Ik zag het eens heel mooi bij een populierpijlstaartwifje. Even zweefde ze om een populiertje, koos een blad uit, stond roerloos er voor, kromde in de vlucht het achterlijf er even onder, en flitste toen meteen weer weg. Toen ik de onderkant van het blad inspecteerde vond ik daar inderdaad het mooie grote groen-glanzende ei.

De meeste pijlstaartrupsen hebben een prachtige schutkleur. Hiermee hangt hun solitaire leven onverbreekelijk samen, een verschijnsel waarop ik later eens nader hoop in te gaan. — Het is aardig om te zien, hoe de pijlstaartwifjes van nature zijn uitgerust met de drang, om na het leggen van elk ei een eind te vliegen voordat ze het volgende ei leggen.

Een pauwoogpijlstaartwifje dat L. de Ruiter en ik in gevangenschap uit de rups gekweekt hadden en dat in de kweekkast met een eveneens door ons gekweekt mannetje gepaard had, begon gisteren midden overdag in snel tempo eieren te leggen op de wilgentwijgjes waarmee we haar in een weckfles ondergebracht hadden. Hoewel ze in de nauwe fles geen ruimte had om echt te vliegen, snorde ze toch tijdens het leggen van elk ei met de vleugels. Telkens nadat ze een ei gelegd had, begon ze veel intensiever met de vleugels te snorren en pas na enige tijd kromde ze dan opnieuw het achterlijf en deponeerde een ei op het wilgenblad, soms onmiddellijk naast het vorige ei. Dat de eieren in de vrije natuur ver van elkaar gelegd worden berust dus op een aangeboren neiging van het wifje om na het leggen van elk ei een eind te vliegen.

28 Juni 1948.

N. TINBERGEN.

Maurolicus mulleri (Gmel.) Op 7 April 1948 vond een van mijn leerlingen op het strand, ongeveer 1 km ten N. van Zandvoort, een exemplaar van *Maurolicus mulleri* (Gmel.), een visje met lichtgevende organen. Dit is de tweede maal, dat deze soort op onze kust is aangehouden. Tesch ontdekte in 1930 een exemplaar in een partij haring en sprot gevangen voor het Goeree'se gat (zie Redeke, Fauna van Nederland, Pisces, 1941, pag. 88). Het visje had een lengte van $5\frac{1}{2}$ cm en de lichtgevende organen, die zeer regelmatig in vier rijen aan de buikzijde gerangschikt staan, straalden nog licht uit. Het dier hoort thuis in de diepere delen van de zee, o.a. in het noordelijk deel van de Noordzee en komt tegen de paaitijd aan de oppervlakte, waarbij het op de kust kan worden aangespoeld. Het betreffende exemplaar bevindt zich in de verzameling van F. Gerrits te Zandvoort.

Overveen.

J. B. MELSEN.

Plantensociologie en Gerechtelijke Geneeskunde. In het Archiv der Julius Klausstiftung (een Zwitsers tijdschrift voornamelijk aan Genetica gewijd, Ergänzt. Band zu Bnd. XX, 1945, blz. 483) komt een interessant artikel voor van O. Jaag. Aan de oever van het Vierwoudstedenmeer was een moord gepleegd. Op de vermoedelijke dader werd een moddervlek gevonden waarvan 2 mg stof verzameld kon worden. Hierin werden talrijke blauwwieren (o.a. *Gloeocapsa*-soorten), een enkel groenwier en Diatomeeën gevonden. Het materiaal moest daarom zeker afkomstig zijn van de oeverzone van een meer of rivier, de gevonden blauwwieren kwamen weliswaar ook op kale rotsen voor, de Diatomeeën wezen echter op de aanwezigheid van water. De plaats van de misdaad moest verder zonnig zijn, daar anders verschillende — in de vlek ontbrekende — groenwieren gevonden moesten zijn. De enige groenalg (*Cystococcus*) die — in gering aantal — in de vlek voorkwam, kwam normaal slechts als korstmoss, dus in symbiose met schimmels, voor. De enkele solitaire *Cystococcus*-wieren konden daarom onmogelijk op de plaats, waar de moddervlek werd opgedaan hebben gegroeid, maar moesten van een drogere plaats, afkomstig uit korstmossen, zijn overgewaaid. Tenslotte leidde het onderzoek van de ontwikkelingsvorm van de *Gloeocapsa*-blauwwieren (vooral de aard van de slijmkapsel) eveneens tot de conclusie, dat de vindplaats zonnig en dat hij verder periodiek vochtig moest zijn en dat water dat de plek periodiek bevochtigde een p_H van meer dan 6.5 moest hebben. Zelfs was uit de aard der kapsels te concluderen, dat de periode van natheid langer moest zijn dan van droogte. Veel kalk in de vlek wees op de nabijheid van een oevermuur. Als negatief bewijs viel nog te vermelden, dat een bepaald groenwier, dat in alle meertjes in de buurt voorkwam doch juist in het Vierwoudstedenmeer ontbrak, ook in de vlek afwezig was.

De moordenaar viel tenslotte, mede op grond van dit onderzoek, door de mand. Achteraf bleek alles in overeenstemming te zijn met het botanische onderzoek.

Een interessante toepassing van de plantensociologie!

Groningen.

Dr. L. S. WILDERVANCK.

Kruisspindoder. Gedurende de warme namiddag van 29 Juli lag ik dromerig te kijken naar een kruisspin, die al uren lang onbeweeglijk in het centrum van haar web hing, dat tussen mijn priëel en een boom gespannen was. Plotseling zag ik de spin als een steen op de grond vallen en daar even rondtollen met een soort graafwesp. De spin raakte los en rende voor haar leven, maar de wesp had haar spoedig weer te pakken en weldra lag de spin stil op haar rug. Toen nam de wesp haar in haar kaken en liep er vrij snel mee weg, het dier, dat toch even lang was als zij en een veel groter volume had, als een presenteerblaadje voor zich uit dragende. Toen kon ik de wesp wat nauwkeuriger bekijken. Ze was zwart met paars-rood achterlijf, waarvan de punt ook weer zwart was. Ze richtte zich naar een muurplantje (*Stellaria media*), dat een miniatuurstruikje van 5 cm hoogte vormde op een kaal veld van grijze tuinaarde. Ze klom met haar prooi in de top van het struikje, daalde weer af, deponeerde vervolgens de spin onder het plantje, betastte haar met de punt van het achterlijf, zeker om haar nog een prik te geven en vloog ten slotte weg. De spin was niet totaal verlamd, bewoog de poten nog wat, doch bleef toch op de rug liggen. Mijn aandacht werd door andere dingen afgeleid en toen ik een kwartier later naar de spin zocht, was ze verdwenen. Het was mijn eerste ontmoeting met een spinnendoder. De volgende dag las ik het artikel van Dr Wilcke in dit tijdschrift, vernam daardoor, dat ik de Roodzwarte kruisspinnendoder gezien had en tevens dat men nog niet weet hoe hij de spin uit haar web haalt. Jammer, dat ik bij zo'n gebeurtenis tegenwoordig ben geweest en nog niet kan zeggen, hoe de aanval precies in zijn werk gaat. Toen de spin viel, was het web niet in sterke trilling, zodat het mij zeer waarschijnlijk lijkt, dat zij zich bij nadering van de wesp liet vallen. Na deze gebeurtenis hadden de talrijke kruisspinnen, die haar webben om mij heen gespannen hadden, mijn bijzondere belangstelling, zonder dat het mij echter gelukt is, nogmaals een spinnendoder te zien opdagen.

Harderwijk.

A. A. TJITTES.